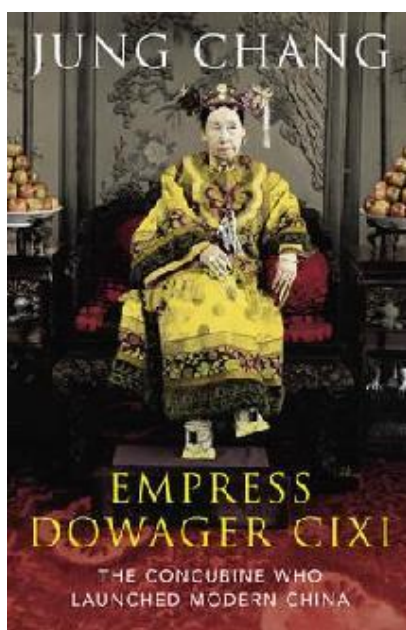

Drugs, agressie en machtsstrijd

China in de 19^e eeuw en de rol van keizerin-regentes Cixi

WIM WEI-CHUN MA¹

De Brits-Chinese schrijfster Jung Chang staat bekend om haar vlot geschreven boeken over de recente geschiedenis van China. Haar meest bekende boek (13 miljoen verkocht!) ging over drie generaties Chinese vrouwen (zijzelf, haar moeder en haar oma), een thema dat Hua Yi inspireerde om in 1994 daar een heel symposium aan te wijden. Het laatste boek van Jung Chang gaat over de tijd van de eerste van de drie generaties, de tweede helft van de 19^e eeuw, de tijd van regentes Cixi. In de hele 19^e eeuw en de halve eeuw

daarna was China een prooi voor buitenlandse agressors, die het land als wolven in stukken wilden scheuren (wat bijna is gelukt). Dat trauma heeft de Chinese leiders voorgoed op hun hoede doen zijn in hun buitenland politiek.

Kleine voetjes

In de 19^e eeuw zette China aarzelende stapjes naar sociale veranderingen. Zo werd de apartheid die er bestond tussen de bevolking van Han Chinezen en de heersende Manchu klasse afgeschaft. Voor het eerst werd het mogelijk om met elkaar te trouwen. Maar evengoed werd er een eind gemaakt aan de bizarre traditie van de Chinese vrouwen (**niet** van de veel meer geëmancipeerde Manchu vrouwen!) om hun voeten in te binden. Bij jonge meisjes werden de tenen met linten strak onder de voet gebonden, zodat die op afschuwelijk pijnlijke manier letterlijk in de groei werden gebroken. Dat de vrouwen daardoor nauwelijks nog in staat waren om te lopen was in hun ogen een statussymbool van de hogere klasse (het bewijs dat je niet behoefde te werken). De Chinese vrouwen bleven nog lang vasthouden aan deze vorm van zelfmutilatie, ondanks het strikte verbod. Dat illustreert hoe dogmatisch conservatief de Chinese maatschappij was en hoezeer het de overgang naar de moderniteit heeft bemoeilijkt.

Harddrug

Aanleiding voor de eerste keiharde confrontatie van China met het Westen was een harddrug: opium. Door de enorme vraag naar specerijen uit Zuidoost-Azië

¹ Artikel gepubliceerd in Hua Yi Magazine, Jaargang 27, nr. 1, Maart 2014.

en niet minder naar zijde, thee, porselein, etc. uit China, kampte de VOC en haar Britse tegenhanger met een groeiend tekort op hun handelsbalans. Het Westen had in de ogen van de Chinese keizers niets te bieden waar het land behoefte aan had. De buitenlandse handelsdelegaties, die continu aan het hof hun opwachting maakten, werden slechts beschouwd als ‘buitenlandse barbaren’ (洋鬼子).

Ten einde raad schakelden de Hollanders en Engelsen begin 17^e eeuw over op een heel andere tactiek: de smokkel van opium. Op ongehoord grote schaal werden landbouwwarealen in het Britse India en het Hollandse Java in gebruik genomen voor de verbouw van papavers. De VOC in Batavia werd de grootste leverancier van opium in heel Zuidoost-Azië. Opium werd in feite de grootste inkomstenbron voor de VOC. De opiumhandel was zó winstgevend dat de Nederlandse staat openlijk haar wettelijk recht op de teelt en leverantie van opium opeiste. Nederland als officiële drugdealer. Daarover wordt in de geschiedenisboekjes wijselijk het zwijgen toegedaan. Later, in de 18^e eeuw werden de Hollanders verdrongen door de Engelsen en kwam het monopolie op de opiumhandel in handen van de Britse Oost-Indische Compagnie.

Men placht aanvankelijk opium te gebruiken door het spul in te slikken als een medicijn (wat het oorspronkelijk was). Maar de Hollanders op Taiwan leerden de Chinezen hoe je opium met een beetje tabak in een pijp kon roken. Roken gaf minder nare bijwerkingen, zoals misselijkheid. Bijgevolg nam het gebruik en daarmee ook de verslaving in China massaal toe. Het Westen maakte zich al op om de toegang tot een door verslaving ontwricht China open te breken en, zo dacht men hoopvol, misschien kon het land dan zelfs wel regelrecht worden gekoloniseerd.

Brandbrief

Maar China nam tegenmaatregelen. Regerings-commissaris Lin Zexu 林則徐 kreeg in 1839 van keizer Daoguang 道光帝 opdracht paal en perk te stellen aan de illegale invoer van opium. In de haven van Canton (nu Guangzhou) nam Lin 22.000 kisten met bijna een miljoen kilo Brits opium in beslag en liet alles ter plekke verbranden. Tevens stuurde hij met instemming van keizer Daoguang een brandbrief naar koningin Victoria van Engeland met de vraag:

“Waarom staat U toe dat uw onderdanen enorme hoeveelheden opium naar China smokkelen, terwijl U zelf het gif in Engeland ten strengste verboden heeft?”

Hij kreeg nooit antwoord, maar het was duidelijk dat met de opiumsmokkel astronomische bedragen aan drugsgeld werden verdiend. Engeland stuurde een grote oorlogsvloot naar China om compensatie te eisen voor het verlies van haar verbrande opium. Deze Eerste Opiumoorlog (1839-41) was in feite een strijd

LIN ZEXU IN HET TENUE VAN
HOGE MANCHU AMBTENAAR

van China tegen Engelse drugskartels, die onder bescherming stonden van hun eigen regering. Door de Engelse overmacht gedwongen, tekende keizer Daoguang het Verdrag van Nanjing (1841). De Engelsen kregen een vergoeding in zilvergeld ter waarde van 21 miljoen US dollar voor het verlies van hun opium. Maar dat was niet genoeg. China werd ook gedwongen om Hong Kong aan Engeland af te staan en een aantal grote havens open te stellen voor de (opium)handel, waaronder Shanghai, Canton, Amoy (nu Xiamen), Fuzhou en Ningbo. De verscheping van opium naar China nam daardoor drievoudig toe. In 1850 bijvoorbeeld werden 50.000 kisten met 1,5 miljoen kilo opium ingevoerd. Tegelijk met de opium stroomden ook duizenden missionarissen het land binnen, de voorbodes van westerse koloniale expansie.

China stond volkomen machteloos. Het land had eeuwenlang nagelaten om een sterke defensie op te bouwen. Volgens de ideeën van de Confucianistische elite waren filosofie en cultuur belangrijker dan wetenschap en technologie, laat staan zoiets vulgairs als de ontwikkeling van moderne vuurwapens. De snelle industrialisatie van Europa en Amerika ging geheel aan China voorbij. Het land beseftte niet dat het niet meer het centrum van de wereld was, zoals dat in de voorgaande 18e eeuw nog wel het geval was. China kreeg een hopeloze achterstand op het gebied van technologie, defensie, onderwijs en bestuur. Mede door de ongebreidelde corruptie en toenemende opiumverslaving werd het land een prooi voor het Westen, maar ook voor Japan. Dat land had namelijk wèl de kans gegrepen om zich naar westerse stijl te moderniseren.

Verwoesting

Andere westerse landen hadden gezien hoe gemakkelijk Engeland er met een grote buit vandoor was gegaan. Zij wilden ook een stukje van de Chinese taart. Ook voor Engeland zelf smaakte het Verdrag van Nanjing naar meer. Na een uitgelokt scheepsincident begonnen Engelse, Franse en ook Amerikaanse oorlogsschepen de Chinese forten bij Tianjin te bombarderen en maakten zo de weg vrij naar de Verboden Stad, de keizerlijke residentie in Beijing. De Tweede Opiumoorlog (1856-60) was begonnen.

Engelse troepen onder bevel van Lord Elgin² en de Fransen onder generaal Charles Cousin-Montauban marcheerden naar Beijing. Lord Elgin had het plan opgevat om de hele Verboden Stad met de grond gelijk te maken. Eerst was de Yuan Ming Yuan 圓明園 ('Ronde Schitterende Tuin') aan de beurt. Dat was de keizerlijke zomerresidentie even ten westen van Beijing, een complex van paleizen, paviljoens, tempels, pagoda's en tuinen vergelijkbaar met Versailles en in de 18^e eeuw voor keizer Qianlong gebouwd door Jezuiten aan het hof in een semi-Europese barokstijl. Yuan Ming Yuan was de schatkamer van Chinese antiquiteiten die de keizers in de loop der tijd hadden verzameld en bevatte de

² De zoon van de beruchte Lord Elgin, die de antieke beeldhouwwerken uit de Akropolis in Athene roofde. Deze zgn. 'Elgin Marbles' bevinden zich thans in het British Museum, maar worden door Griekenland teruggeëist.

meest exquisite kunst die China ooit heeft voortgebracht. Chinees cultureel erfgoed in optima forma.

Lord Elgin liet alles wat niet kon worden meegenomen in brand steken. Na een dagenlange brand bleven er slechts ruïnes over (een bezoekje waard, ook al was het alleen om de herinnering). De buit die de Franse en Engelse soldaten en hun officieren mee naar huis namen was enorm. In de oude woonhuizen van hun nazaten in Engeland en Frankrijk bevinden zich thans nog vele kostbare stukken porselein, rolschilderingen, cloisonné, goud, jade, ivoor, etc. en zelfs keizerlijke meubelen, behang en hofkleding. Af en toe komt deze roofkunst op de veiling, veelal voorzien van de triomfantelijke label: *“Weggenomen uit het Yuan Ming Yuan zomerpaleis in Peking door mijn (over)grootvader”*.

Om totale verwoesting van de Verboden Stad te voorkomen werd de oorlog beëindigd met de ondertekening van de Conventie van Peking (1860). Engeland en Frankrijk ontvingen een grote financiële genoegdoening en Engeland kon Kowloon aan Hong Kong toevoegen. China werd ook gedwongen om haar importverbod op opium op te heffen en zo de opiumhandel legaal maken. Verder moest China nog meer havens openstellen, waaronder in Mantsjoerije, Shandong, Taiwan, Guangdong en Hainan. Rusland haalde ook een grote buit binnen, namelijk het deel van Mantsjoerije ten noorden van de Amur rivier, een enorm gebied van een miljoen vierkante kilometer (tweemaal Spanje). De Amur vormt sindsdien de noordoostgrens van China met Rusland.

Opstanden

Keizer Xianfeng 咸豐帝 (zoon en opvolger van Daoguang na diens dood in 1850) vluchtte voor de Franse en Engelse troepen naar zijn jachtslot in Jehol in de steppen ten noordoosten van Beijing. Daar overleed hij een jaar later als een vernederd en verbitterd man. Tijdens zijn korte bewind maakte hij niet alleen kennis met de westerse agressie, maar ook zag hij grote opstanden in eigen land. Die waren indirect het gevolg van de diverse oorlogsverdragen, die het land hadden verarmd en het verzet tegen het krachteloze Manchu bewind sterk aanwakkerde. De Manchu's waren een steppenvolk, dat in de 17^e eeuw de Grote Muur was gepasseerd en de Chinese Ming dynastie had vervangen door hun eigen Qing dynastie. Zij namen snel de Chinese cultuur over en na twee eeuwen spraken ze nauwelijks nog hun eigen taal. Maar onder omstandigheden waarbij de miljoenenmassa snel verpauperde, konden opstanden niet uitblijven.

Broer van Jezus

Buitengewoon bloedig en massaal was de Taiping opstand (1850-64). Deze richtte zich openlijk op de omverwerping van de Qing dynastie. De leider van de opstandelingen, Hong Xiuquan 洪秀全 ontleende zijn charisma aan een quasi-christelijke mystiek. Zo noemde hij zichzelf de jongere broer van Jezus. In zijn bittere strijd met de regeringslegers verloren 20-30 miljoen Chinese burgers en soldaten het leven. Ter vergelijking: in de hele Eerste Wereldoorlog van 1914

was er sprake van 10 miljoen doden. Hong kreeg een groot deel van Zuid-China in handen, waar hij het ‘Hemels Koninkrijk van de Grootse Vrede’ 太平天国 vestigde met Nanjing als hoofdstad. Onder zijn vooruitstrevende ideeën behoorden onder meer gemeenschappelijk eigendom, eerlijke verdeling van land onder arme families, gelijke rechten voor vrouwen, afschaffing van het verplicht dragen van de gehate Manchu haarvlecht voor mannen en vervanging van al het oude Chinese volksgeloof door een Christelijke versie. Maar het idealisme hield geen stand. Alles eindigde in onderling getwist en chaos. Na een bestaan van 11 jaar werd het Taiping koninkrijk vernietigd met de hulp van de Fransen en Engelsen, die hun verdragshavens buiten de gevarenzone wilden houden.

Andere opstanden, die in omstreeks dezelfde tijd plaatsvonden, waren meer een protest tegen de verslechterende economie en zelfs regelrechte hongersnood. Bijna alle landbouwgrond was in het bezit van een kleine klasse grootgrondbezitters. De Nian opstand 捻軍起義 (1851-68) bestond uit landloze bendes die het land doorkruisten tegen de corrupte bovenlaag van grootgrondbezitters. De Moslim opstanden waren regionale protesten van Moslim gemeenschappen in China tegen hun uitbuiting en discriminatie. In 1855 brak een grote Moslim opstand uit in de zuidelijke provincie Yunnan en de Dungan opstand 同治新疆回变 (1862-1877) van Oeigoeren vond plaats in de noordelijke en westelijke provincies Shaanxi, Gansu, Ningxia en Xinjiang. De Moslims probeerden, net zoals de Taipings, tevergeefs in China een eigen koninkrijk te stichten.

Een vrouw komt aan de macht

In deze roerige tijd kwam in 1861, na het plotselinge overlijden van keizer Xianfeng op 30-jarige leeftijd, het vijfjarig zoontje van hem en zijn concubine Yi 懿嬪 op de troon. Zijn regeernaam was keizer Tongzhi 同治帝. Volgens het protocol was niet de concubine, maar de echtgenote van de keizer de officiële moeder. De keizerin kreeg de titel van keizerin-moeder 母后皇太后 met de erenaam Ci'an 慈安. Maar concubine Yi, de biologische moeder, liet zich niet zomaar opzij zetten. Zij greep haar kans en kreeg het gedaan om ook een titel van keizerin-moeder 聖母皇太后 te verwerven. Zij koos als erenaam Cixi 慈禧. Heel ongebruikelijk waren er toen twee officiële keizerin-moeders. Zij waren resp. 26 en 27 jaar oud.

Xianfeng had tijdens zijn leven in de gaten gekregen dat zijn concubine nogal machtsbelust was en had willen verhinderen dat zij na zijn dood de macht zou grijpen. Hij had daarom tijdens zijn leven al een raad van regenten benoemd. Maar direct na zijn dood slaagde Cixi erin om via een listige coup alle regenten in één klap uit de weg te ruimen. Zij en Ci'an werden de co-regentessen van de kindkeizer. Aangezien Ci'an een volgzaam karakter had en heel gemakkelijk was in te palmen, was het Cixi die in 1863 *de facto* de enige heerseres van China was.

In 1873 huwde Tongzhi met een mooie, begaafde dochter uit de elite van de Mongoolse Alute clan **阿魯特氏** Protocollair trokken de twee co-regentessen zich terug. Tongzhi werd in zijn regeringstaak gesteund door zijn capabele vrouw. Maar de tiener was niet opgewassen tegen zijn dominante moeder. Hij stierf nog geen 19 jaar oud. Officieel aan waterpokken, maar naar verluidt had Cixi de hand in zijn dood.

De keizerin was zwanger en zou dus regentes kunnen worden van de nieuwe keizer. Voor Cixi was dat onverteerbaar. Door haar toedoen heeft de zwangere keizerin en haar hele familie zelfmoord gepleegd. Zij benoemde haar kleine neefje (het driejarig zoontje van haar zus)

tot troonopvolger. Hij kreeg de regeernaam van keizer Guangxu **光緒帝**. Zij en Ci'an werden dus voor de tweede maal de co-regentes van een kindkeizer. Toen in 1881 ook Ci'an op 44-jarige leeftijd plotseling overleed, was Cixi opnieuw *de facto* de enige heerseres van China.

Keizer Guangxu was 15 jaar oud toen hij zijn zware klassieke opleiding had voltooid en klaar was om te regeren. Maar Cixi weigerde om haar positie als regentes op te geven. Zij kreeg de steun van hovelingen, die hun eigen privileges niet in gevaar wilden brengen. Tot verdere frustratie van Guangxu huwelijkte Cixi hem uit aan een nicht van haar, zonder hem daarin te kennen. Die nicht was niet bepaald zijn type, maar voor Cixi was het feit dat keizerin Longyu **隆裕太后** een aanhankelijk persoon was van groter belang.

Taiwan

In 1894 vielen Japanse troepen Korea binnen. De Koreaanse koning werd afgezet en vervangen door een marionettenregering van Japan. Guangxu stuurde nog troepenscheperen naar Korea, maar die werden al snel tot zinken gebracht. In deze Eerste Chinees-Japanse oorlog (1894-95) veroverden de Japanners Port Arthur, de havenstad op het schiereiland Liaodong. De Noordelijke Chinese Vloot, die de Japanse oorlogsscheperen in de marinehaven Weihaiwei aan de noordoostkust van de provincie Shandong opwachtte, werd totaal vernietigd door een verrassingsaanval over land. De poort naar Mantsjoerije en Beijing lag open. In het nauw gebracht, voldeed Guangxu aan alle Japanse eisen in het

Verdrag van Shimonoseki (1895). China moest Taiwan en de Pescadores (Penghu eilanden) afstaan en daarnaast kreeg Japan een gigantisch bedrag in zilvergeld ter waarde van niet minder dan vijf keer het Japans bruto nationaal product. Dat bracht China verder aan de rand van bankroet.

Qingdao bier

De westerse landen maakten van de situatie gebruik om concessies te eisen. Onder dreiging van oorlog kregen de Duitsers de havenstad Qingdao in Shandong in handen. Het populaire Qingdao bier (hier verkrijgbaar in toko's en Chinese restaurants) is daar voor het eerst door de Duitsers gebrouwen. De Russen kregen Port Arthur, nadat ze daar eerst de Japanners hadden verjaagd. Engeland pakte de marinehaven Weihaiwei en de New Territories bij Kowloon. De Fransen begonnen de Chinees-Franse oorlog (1883–85) ten behoeve van hun koloniale expansie in Vietnam. Na vernietiging van de Zuidelijke Chinese Vloot werd de hele Chinese zuidkust bij Vietnam door de Fransen bezet. De kustprovincie Fujian kwam onder Japanse invloedssfeer en in 1879 bezette Japan ook de Ryukyu eilanden. In het jaar 1898 waren alle strategisch belangrijke kustplaatsen in handen van buitenlandse mogendheden.

Huisarrest

Cixi was progressief, maar op een selectieve manier. Zo gaf zij wel groen licht voor technologische modernisering, zoals de aanleg van spoorwegen, telegrafie, telefonie, elektriciteit en de ontwikkeling van mijnbouw, industrie en banken en de herziening van het monetaire stelsel en het onderwijssysteem. Dat was al moeilijk genoeg. Bijvoorbeeld, de aanleg van spoorwegen bracht veel lokale onrust teweeg doordat ontelbare oude familiegraven moesten worden geruimd. Maar waar Cixi per se niet aan wilde niet tornen, was het absolute gezag van de troon, c.q. van haarzelf. Voor de voorstanders van radicale hervorming, waaronder keizer Guangxu, was er reden genoeg om een coup te beramen. Maar door verraad werd dat een fatale mislukking. Cixi liet onmiddellijk de hele hervormingsbeweging executeren en keizer Guangxu onder huisarrest plaatsen. De leiders van de beweging, Kang Youwei 康有为 en Liang Qichao 梁啟超, vertrouwelingen van keizer Guangxu, wisten via Japan naar het buitenland te ontkomen.

Boksers

Cixi kreeg nog een andere schokkende ervaring te verwerken. In 1899 kwam het platteland in opstand tegen de corruptie en de enorme verschillen tussen arm en rijk. Behalve speren en zwaarden beschikten de opstandelingen over weinig anders dan hun kungfu bokstechniek, vandaar hun geuzennaam de 'Boksers'.

De Bokseropstand 義和團運動 (1899-1901) keerde zich tegen alles wat maar buitenlands was. Ook missionarissen en bekeerde Chinese Christenen moesten het ontgelden. Buitenlanders werden gezien als de oorzaak van alle ellende in

China (wat in zekere zin ook zo was). Ook Cixi zelf had in haar jeugd de vernederingen door buitenlandse mogendheden meegemaakt. Zij liet de Boksers hun gang gaan. Die trokken naar Beijing om korte metten te maken met de buitenlandse ambassades daar. In reactie daarop vormden Japan, Rusland, Engeland, Frankrijk, Amerika, Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en Italië een geallieerde strijdmacht, die de Boksers bij Tianjin en Beijing versloeg en vervolgens Beijing binnentrok.

Waterput

Cixi vluchtte vermomd als boerenvrouw samen met keizer Guangxu en keizerin Longyu op een muilezelkar naar Xi'an, een barre tocht van drie maanden. Bij hun vertrek uit de Verboden Stad weigerde de favoriete concubine van Guangxu om mee te gaan. Zij smeekte hem om samen met haar in de Verboden Stad te blijven. Op bevel van de geïrriteerde Cixi werd zij door een eunuch in een waterput gegooid (de put is nu een toeristische bezienswaardigheid in de Verboden Stad).

De internationale buitenlandse troepenmacht, die de Verboden Stad was binnengetrokken, hield zich dit keer gelukkig relatief gedeist. Na een half jaar ballingschap kon Cixi per trein naar de Verboden Stad terugkeren. In het zgn. Boxer Protocol (1901) werd onder meer bepaald dat China een genoegdoening in zilvergeld aan de geallieerden moest betalen ter waarde van 330 miljoen US dollar. Ook werd de eis van de buitenlanders ingewilligd om hun ambassades voortaan met hun eigen legers te mogen beveiligen. Feitelijk gezien was de hoofdstad in buitenlandse handen.

Cixi had haar lesje in nederigheid geleerd. Zij begon voor het eerst na te denken over een vorm van constitutionele monarchie, maar wel een waarbij zij de uitvoerende macht volledig in handen bleef houden. Ook was zij niet bereid om de loodzware hofetiquette te veranderen. Op haar recepties mochten de buitenlandse diplomaten blijven staan, maar haar eigen hovelingen moesten onveranderlijk haar op de knieën begroeten met het voorhoofd bonkend op de grond (kowtow). Ook hield zij vast aan het mensonterend gebruik van eunuchen als bedienden in haar paleis.

In 1898 stond de jonge keizer Guangxu nog steeds onder huisarrest. Om uit de impasse te komen kwam hij met een reeks hervormingsvoorstellen op de proppen, inclusief het opgeven van zijn eigen positie als keizer. Hij verwachtte dat Cixi hem zou steunen om de kans te kunnen grijpen zelf officieel keizerin te worden. Maar dat was een misrekening. Cixi was sluw genoeg om daar niet in te trappen. Zij boorde meteen het hele plan de grond in. Guangxu's kortstondige poging werd bekend als de 'Honderd Dagen Hervorming'.

Arsenicum

Forensisch onderzoek van het lijk heeft officieel bevestigd dat keizer Guangxu is vergiftigd. Hij is door een grote hoeveelheid arsenicum om het leven gebracht.

Zeer waarschijnlijk gebeurde dat op last van Cixi uit vrees dat hij samen met de radicale hervormers Japan zou toestaan van China een marionettenland te maken, net zoals Korea. Guangxu overleed in 1908 op 36-jarige leeftijd. Op de dag van zijn dood benoemde Cixi opnieuw een driejarig kind als troonopvolger. En weer was het een neefje van haar, Puyi, die op de troon werd gezet als keizer Xuantong 宣統帝. De echtgenote van Guangxu, keizerin Longyu, werd officieel de regentes. Maar Cixi liet per edict uitdrukkelijk vastleggen dat zij, Cixi, alle uitvoerende macht in handen hield. In werkelijkheid lag zij zelf op haar sterfbed. Een dag na de dood van Guangxu blies zij, 74 jaar oud, haar laatste adem uit. Die sterfscene vormt de opening van de beroemde film 'The Last Emperor' van de Italiaanse regisseur Bernardo Bertolucci, die het tragische leven van Puyi beschrijft.

In 1912 tekende keizerin-regentes Longyu de akte van abdicatie in naam van de 6-jarige kindkeizer. Zo eindigde na 250 jaar de Qing dynastie en maakte het vierduizend jaar oude keizerrijk plaats voor de Republiek China (1912-1949). De Japanse agressie ging door en leidde 25 jaar later tot de alles verwoestende Tweede Chinees-Japanse oorlog (1937-1945). Niet lang daarna zag Puyi de geboorte van de Chinese Volksrepubliek (1949-heden).

Epiloog

De sturende rol van Cixi als heerseres van China in deze tumultueuze tijd was nogal beperkt te noemen. Ook zij kon weinig uitrusten tegen de schaamteloze agressie van het Westen en van Japan. Wat die agressie China duidelijk had gemaakt is dat *'(internationale) politieke macht komt uit de loop van een geweer'* (Mao Zedong). Cixi faalde om een sterke defensiekracht op te bouwen. In feite maakte zij zich schuldig aan bouwfraude door fondsen bestemd voor de marine door te sluizen naar de bouw van haar eigen zomerpaleis, inclusief een raderstoomboot van wit marmer om aan het meer bij haar paleis thee te drinken. Haar hele leven was gefocussed op de handhaving van haar macht in plaats van op de dringend noodzakelijke hervorming van het land. De hervormingsplannen van Guangxu en Kang Youwei wist zij op brute wijze in de kiem te smoren. Keizer Guanxu was niet meer dan haar gevangene. Het is niet toevallig dat de bekende historicus Jonathan Spence in zijn boek de naam van Cixi slechts terloops even noemt. Daarentegen besteedt hij wel ettelijke pagina's aan enkele staatslieden die in haar tijd er werkelijk wat toe deden. Daartoe behoorden prins Gong 恭王 (broer van Xianfeng), Zeng Guofen 曾國藩, Li Hongzhang 李鴻章 en Zuo Zongtang 左宗棠.

Cixi was een narcistische persoonlijkheid, en die behoren, zoals genoegzaam bekend, niet tot de allerbeste bestuurders. Naar eigen zeggen vond zij zichzelf de slimste vrouw ter wereld. In haar ogen waren alle middelen, legaal of illegaal, geoorloofd om haar zelfverworven machtspositie te behouden. Dat was lang niet zo eenvoudig, want officieel is zij nooit tot keizerin gekroond geweest. Het

Hemels Mandaat heeft zij altijd moeten ontlenu aan haar regentschap, waarvan zij zich telkens opnieuw op meedogenloze wijze wist te verzekeren.

Jung Chang maakt het in haar boek onomwonden duidelijk dat zij een schier grenzeloze bewondering koestert voor deze vrouw. Volgens haar was het Cixi die China naar de moderniteit heeft geleid (de subtitel van haar boek). Daarbij gaat zij voorbij aan de weerstand van Cixi tegen elke bestuurlijke hervorming die haar absolute autoriteit zou kunnen aantasten. De gruwelijkheden die er over Cixi de ronde doen doet Jung Chang af als pure laster, afkomstig van de radicale hervormer Kang Youwei die zij ervan verdenkt zelf uit te zijn op de troon. Net als Cixi heeft Jung Chang geen goed woord over voor Guangxu en de hele radicale hervormingsbeweging.

Cixi bezat ongetwijfeld een feilloze intuïtieve mensenkennis. Ondanks haar bescheiden komaf (haar vader was een middenkader Manchu ambtenaar) en ondanks haar geringe geletterdheid (meisjes kregen in haar tijd geen onderwijs) wist zij zich door middel van uitgekende manipulaties op te werken en zich te handhaven in een uiterst conservatieve mannenwereld. Maar de poging van Jung Chang om van Cixi een feministisch icoon te maken doet nogal geforceerd aan en is daarom niet helemaal geloofwaardig. Voor wie kennis wil nemen van een andere historische kijk op de persoon van Cixi is het bekende boek van Marina Warner uit 1972 nog steeds van harte aan te bevelen.

Referenties

1. Jung Chang (2013). *Empress Dowager Cixi, The Concubine Who Launched Modern China*. Jonathan Cape. In het Nederlands vertaald als *De Keizerin*. Meulenhof Boekerij.
2. Hua Yi Xie Shang Hui (1994). *Drie Generaties Chinese Vrouwen: Van Zwijgzaamheid naar Openheid*. Syllabus Symposium Vrije Universiteit Amsterdam.
3. China Daily (2008). Forensic tests show arsenic poisoning killed Emperor Guangxu.
4. Jonathan D. Spence (1990). *The Search for Modern China*. Hutchinson.
5. Marina Warner (1972). *The Dragon Empress, Life and Times of Tz'u-Hsi 1835-1908, Empress Dowager of China*. Weidenfeld & Nicholson.
6. Sites over opium, o.a.: <http://retro.nrc.nl/W2/Lab/Profiel/Drugs/opiummarkt.html>